KENT SOSYOLOJİSİ SÖZLÜĞÜ

100 Başlıkta Kent Yazıları

Editör: **Gazanfer Kaya**

Türkiye'nin 40'a yakın üniversitesinde görev yapmış veya yapmakta olan farklı disiplinlerden 82 bilim insanının katkılarını bir araya getiren bu sözlükte kent olgusu, 100 başlık altında ve çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Kent Sosyoloji alanında Türkçe ilk sözlük olan bu yayında; kent kavramını aydınlatan tarihsel, toplumsal ve kuramsal yaklaşımlar ve de kentleri biçimlendiren politikaların açıklamalı ve derinlikli bir değerlendirmesi, Dünya ve Türkiye kentlerinden örnekler verilerek gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ortak emeğin bir ürünü olan Kent Sosyolojisi Sözlüğü kitabının içeriğine kısaca göz atılmasından da hemen anlaşılacağı üzere; sözlük, kent olgusunu bütün yönleriyle ele alan ve tanıtılıp değerlendirilmesine olanak veren çalışmalardan oluşmaktadır.

Ruşen Keleş

NikaYayınevi
www.nikayayinevi.com

KENT SOSYOLOJİSİ SÖZLÜĞÜ

Editör: Gazanfer Kaya

nika

KENT SOSYOLOJİSİ SÖZLÜĞÜ

100 Başlıkta Kent Yazıları

Editör: **Gazanfer Kaya**

nika

KENT SOSYOLOJİSİ SÖZLÜĞÜ

100 Başlıkta Kent Yazıları

EDİTÖR
GAZANFER KAYA

Nika Yayınevi

YAZARLAR

Adile Arslan Avar-İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Ahmet Talimciler-İzmir Bakırçay Üniversitesi
Aksu Akçaoğlu-Ankara Üniversitesi
Ali Ekber Gülersoy-Dokuz Eylül Üniversitesi
Asiye Akgün Gültekin-İstanbul Kültür Üniversitesi
Asuman Türkün-Yıldız Teknik Üniversitesi
Ayşegül Altınörs Çırak-Dokuz Eylül Üniversitesi
Aziz Şeker-Amasya Üniversitesi
Binali Tercan-Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Can Giray Özgül-Ankara Üniversitesi
Cansen Deniz Büke-Dokuz Eylül Üniversitesi,
Cem Serkan Atlı-Dokuz Eylül Üniversitesi
Cemal Salman-İstanbul Üniversitesi
Çisel Ekiz Gökmen-Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Elif Karakurt Tosun-Bursa Uludağ Üniversitesi
Emin Yiğit-Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Emine Zeynep Suda-İstanbul Üniversitesi
Engin Bozkurt-Karşıyaka Belediyesi
Engin Sarı-Ankara Üniversitesi
Ergin Sertel-Milli Eğitim Bakanlığı
Erhan Akarçay-Anadolu Üniversitesi
Ertuğrul Murat Özgür-Ankara Üniversitesi
Esra Banu Sipahi-Necmettin Erbakan Üniversitesi
Eylem Özdemir-İstanbul Üniversitesi
Fatih Kahraman-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Fatma Pelin Gökgür-Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Fikriye Yılmaz-Başkent Üniversitesi
Filiz Göktuna Yaylacı-Anadolu Üniversitesi
Gazanfer Kaya-Dokuz Eylül Üniversitesi
Gökçeçiçek Savaşır-Dokuz Eylül Üniversitesi
Gülderen Görenek-Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
H. Bayram Kaçmazoğlu-Malatya İnönü Üniversitesi
Hatice Kurtuluş-İstanbul Üniversitesi
Havva Ezgi Doğru Zırığ-Anadolu Üniversitesi
Helga Rittersberger Tılıç-Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Hikmet Kuran-Kapadokya Üniversitesi
Hülya Karakartal-İzmir Konak Meslek Yüksekokulu
İrem Ayhan Selçuk-Dokuz Eylül Üniversitesi
İsmail Kervankıran-Süleyman Demirel Üniversitesi
Leyla Kahraman Yüce-Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Mehmet Penbecioğlu-İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
Melih Ersoy-Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Melis Oğuz Çevik-Gebze Teknik Üniversitesi
Mercan Efe Güney-Dokuz Eylül Üniversitesi
Meryem Dağkuş Keleş-Nişantaşı Üniversitesi
Meryem Nergis Ataçay-Kastamonu Üniversitesi
Muharrem Güneş-Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Murat Çetin-Kadir Has Ünversitesi
Mustafa Yakar-Süleyman Demirel Üniversitesi
Müjdat Avcı-Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Nebiye Konuk Kandemir-Dokuz Eylül Üniversitesi
Neriman Yörür-Dokuz Eylül Üniversitesi
Neslihan Demirtaş Miliz-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Nil Uzun-Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Nuray Şahin-Ankara Üniversitesi
Nurşen Adak-Akdeniz Üniversitesi
Örgen Uğurlu-Kocaeli Üniversitesi
Özgür Öztürk-Kastamonu Üniversitesi
Özkan Yıldız-Dokuz Eylül Üniversitesi
Özge Yalçıner Ercoşkun-Gazi Üniversitesi
Özlem Kahya Nizam-Süleyman Demirel Üniversitesi
Pelin Pınar Özden-İstanbul Üniversitesi
Ruşen Keleş-Ankara Üniversitesi/Kapadokya Üniversitesi
Saniye Dedeoğlu-Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Savaş Arslan-Bağımsız Akademisyen
Savaş Zafer Şahin-Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Seda Tekeli-Anadolu Üniversitesi
Sevinç Güçlü-Akdeniz Üniversitesi
Sabahattin Ezer-Adıyaman Üniversitesi
Seyhun Şahin-Dokuz Eylül Üniversitesi
Sibel Ecemiş Kılıç-Dokuz Eylül Üniversitesi
Sinem Burcu Uğur-Akdeniz Üniversitesi
Suna Gülfer Ihlamur Öner-Marmara Üniversitesi
Şükrü Aslan-Mimar Sinan Üniversitesi
Tahire Erman-Bilkent Üniversitesi
Tayfun Çınar-Ankara Üniversitesi
Turgay Gülpınar-Dokuz Eylül Üniversitesi
Turgut Gümüşoğlu-Dokuz Eylül Üniversitesi
Yeşim Koba-Dokuz Eylül Üniversitesi
Yılmaz Yıldırım-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Yunus Emre Özer-Dokuz Eylül Üniversitesi
Yunus Uğur-Marmara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

KENT SOSYOLOJİSİ SÖZLÜĞÜ ÜZERİNE 13
GAZANFER KAYA

ÖNSÖZ 15
RUŞEN KELEŞ

1. AKILLI KENT 17
ÖZGE YALÇINER ERCOŞKUN

2. ANADOLU'DA İLK KENTLER 23
SABAHATTİN EZER

3. ANKARA'DA KENTLEŞME 31
MUSTAFA YAKAR

4. BAHÇE KENT 39
TAYFUN ÇINAR

5. BANLİYÖ 47
ASİYE AKGÜN GÜLTEKİN

6. BÜYÜK ÖLÇEKLİ KENTSEL PROJELER 53
MEHMET PENPECİOĞLU

7. CEVAT GERAY 59
BİNALİ TERCAN

8. CHICAGO OKULU 65
EYLEM ÖZDEMİR

9. ÇİN'DE KENTLEŞME 71
MERYEM NERGİS ATAÇAY

10. DAVID HARVEY 77
HAVVA EZGİ DOĞRU ZIRIĞ

11. DEZAVANTAJLI GRUPLAR VE KENT 83
MERCAN EFE GÜNEY-SİBEL ECEMİŞ KILIÇ

12. EDWARD W. SOJA 89
YILMAZ YILDIRIM

13. EMILE DURKHEIM 95
CEM SERKAN ATLI

14. FRIEDRICH ENGELS 101
EMİNE ZEYNEP SUDA

15. GECEKONDU 107
TAHİRE ERMAN

16. GEORG SIMMEL 113
FATİH KAHRAMAN

17. GETTO 119
ASİYE AKGÜN GÜLTEKİN

18. GÜVENLİKLİ SİTELER 125
ESRA BANU SİPAHİ

19. HEMŞEHRİLİK 131
ENGİN SARI

20. HENRI LEFEBVRE 139
HİKMET KURAN

21. HENRI PIRENNE 145
SEYHUN ŞAHİN-GAZANFER KAYA

22. HİNDİSTAN'DA KENTLEŞME 151
ERTUĞRUL MURAT ÖZGÜR

23. İLHAN TEKELİ 161
EMİN YİĞİT

24. İSTANBUL'DA KENTLEŞME 169
NİL UZUN

25. İZMİR'DE KENTLEŞME 181
GAZANFER KAYA

26. KAPİTALİST KENT 193
MURAT ÇETİN

27. KENT 199
GAZANFER KAYA

28. KENT-KENTLİ KİMLİĞİ 207
NEBİYE KONUK KANDEMİR

29. KENT, EKONOMİ VE TÜKETİM 215
ERHAN AKARÇAY

30. KENT (ŞEHİR) HAKKI 223
HİKMET KURAN

31. KENT HUKUKU 229
PELİN PINAR GİRİTLİOĞLU

32. KENT MÜZELERİ 235
CANSEN DENİZ BÜKE-GAZANFER KAYA

33. KENT SOSYOLOJİSİ 243
HELGA RITTERSBERGER TILIÇ

34. KENT ÜTOPYALARI 251
ERGİN SERTEL-GAZANFER KAYA

35. KENT VE EDEBİYAT 259
AZİZ ŞEKER

36. KENT VE GÖÇ 265
ERTUĞRUL MURAT ÖZGÜR

37. KENT VE KÜLTÜR 273
SEVİNÇ GÜÇLÜ

38. KENT VE MİMARLIK 279
GÖKÇEÇİÇEK SAVAŞIR

39. KENT VE SAĞLIK 287
FİKRİYE YILMAZ

40. KENT VE SİNEMA 293
SAVAŞ ARSLAN

41. KENT VE SPOR 299
AHMET TALİMCİLER

42. KENT VE TOPLUMSAL HAFIZA 307
EMİNE ZEYNEP SUDA

43. KENT VE TURİZM 315
İSMAİL KEVANKIRAN

44. KENTLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ 323
ÖRGEN UĞURLU

45. KENTLEŞME 331
RUŞEN KELEŞ

46. KENTLEŞME VE AİLE 339
NURŞEN ADAK

47. KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI 345
ALİ EKBER GÜLERSOY

48. KENTLEŞME VE DİN 353
CEMAL SALMAN

49. KENTLEŞME VE EĞİTİM 363
CEM SERKAN ATLI

50. KENTLEŞME VE SUÇ 371
MÜJDAT AVCI

51. KENTSEL AFETLER VE DİRENÇLİLİK 379
YUNUS EMRE ÖZER

52. KENTSEL ALTYAPI 385
SAVAŞ ZAFER ŞAHİN

53. KENTSEL AYRIŞMA 391
HATİCE KURTULUŞ

54. KENTSEL DIŞLANMA 401
ÇİSEL EKİZ GÖKMEN-SANİYE DEDEOĞLU

55. KENTSEL DÖNÜŞÜM 407
ASUMAN TÜRKÜN

56. KENTSEL ENFORMEL SEKTÖR 417
SEDA TEKELİ

57. KENTSEL KAMUSAL ALAN 423
FATMA PELİN GÖKGÜR

58. KENTSEL KONUT 429
HAVVA EZGİ DOĞRU ZIRIĞ

59. KENTSEL KORUMA 437
AYŞEGÜL ALTINÖRS ÇIRAK

60. KENTSEL POLİTİKA 447
TAYFUN ÇINAR

61. KENTSEL RANT 457
MELİH ERSOY

62. KENTSEL SAÇAKLANMA 463
NERİMAN YÖRÜR

63. KENTSEL SEÇKİNLEŞTİRME 473
NİL UZUN

64. KENTSEL SOSYAL HİZMET 481
HÜLYA KARAKARTAL-GAZANFER KAYA

65. KENTSEL TARIM VE GIDA SİSTEMLERİ 489
TURGUT GÜMÜŞOĞLU

66. KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER 497
NURAY ŞAHİN

67. KENTSEL ULAŞIM 503
İREM AYHAN SELÇUK

68. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ 513
YEŞİM KOBA

69. KENTSEL YAŞLILIK 519
MERYEM DAĞKUŞ KELEŞ

70. KENTSEL YENİLEME 525
PELİN PINAR GİRİTLİOĞLU

71. KENTSEL YOKSULLUK 533
SİNEM BURCU UĞUR

72. LOÏC WACQUANT 541
AKSU AKÇAOĞLU

73. MAHALLE 547
ŞÜKRÜ ASLAN

74. MANUEL CASTELLS 553
FİLİZ GÖKTUNA YAYLACI

75. MARKA KENT 561
ÖZGÜR ÖZTÜRK

76. MARKSİZM VE KENT 567
HİKMET KURAN

77. MAX WEBER 573
EYLEM ÖZDEMİR

78. METROPOL 579
CAN GİRAY ÖZGÜL

79. MODERN-POSTMODERN KENT VE SANAT 587
GÜLDEREN GÖRENEK

80. MURRAY BOOKCHIN 595
ALİ EKBER GÜLERSOY

81. MÜBECCEL BELİK KIRAY 603
H. BAYRAM KAÇMAZOĞLU

82. NEOLİBERALİZM, KÜRESELLEŞME VE KENT 609
NESLİHAN DEMİRTAŞ MİLZ

83. ORTA ÇAĞ'DA KENT 617
SEYHUN ŞAHİN

84. OSMANLI'DA KENT 627
YUNUS UĞUR

85. ROBERT EZRA PARK 637
EYLEM ÖZDEMİR

86. RUŞEN KELEŞ 643
LEYLA KAHRAMAN YÜCE

87. SELÇUKLU'DA KENT 649
SEYHUN ŞAHİN

88. SOSYALİST KENT 659
ENGİN BOZKURT

89. SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLEŞME 669
ELİF KARAKURT TOSUN

90. ŞEHİRCİLİK VE PLANLAMA 675
ADİLE ARSLAN AVAR

91. TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ) 685
HAVVA EZGİ DOĞRU ZIRIĞ

92. TOPLUMCU BELEDİYECİLİK 691
TURGAY GÜLPINAR

93. TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE KENT 697
MELİS OĞUZ ÇEVİK

94. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME 703
SUNA GÜLFER IHLAMUR ÖNER

95. TÜRKİYE'NİN KENT PLANLAMASINDA İMAR YASALARININ EVRİMİ 711
MELİH ERSOY

96. TÜRKİYE'NİN KENTLERİNDEKİ SURİYELİLER 717
ÖZKAN YILDIZ

97. UYDU KENT 727
ÖZLEM KAHYA NİZAM

98. ÜNİVERSİTELERİN KENT ARAŞTIRMA MERKEZLERİ 735
CEM SERKAN ATLI

99. YAVAŞ ŞEHİR 743
YEŞİM KOBA

100. YEREL YÖNETİMLER 749
MUHARREM GÜNEŞ

47. KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI

ALİ EKBER GÜLERSOY*

Eğer bir kentin büyüme dinamikleri kendi ekolojisini yok ediyorsa, o kentleşme kendi geleceğini tüketiyor demektir.

İlhan Tekeli

Yerleşim birimi yakınlarında yapılan bir kimya fabrikasının üretim alanı genişletildiğinde, nüfusunun on katına çıkacağı, altyapı ve üstyapı hizmetlerinin yetersiz kalacağı ve ormanlık alanların gittikçe küçüleceği filmde vurgulanır. Filme yansıyan duvar yazıları ise şöyledir: "Katil Fabrika" ve "Fabrikayı Kapatın".

Blizna (Yara) Filminden, 1976-Polonya

Yapay bir çevre oluşturan kentler, çoğunlukla doğal çevrenin sınırlarını tehdit ederler ve de çevresel sorunlara zemin oluştururlar. Daha yerinde bir saptama ile kentler yaklaşık 6 bin yıldır var, ancak çevre üzerinde esas tehdit kentleşme gerçekliğine bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

En istikrarsız ekosistemler olarak tanımlanan kentler, on birinci biyom unvanıyla çevre sorunlarının ortaya çıkmasında başat roldedir. Dünya üzerindeki on ana biyoma ek olarak kentsel ekosisteme on birinci biyom diyen araştırmacılar mevcuttur (Bergman, 1995). Isı adalarının oluştuğu, yağışların düzensiz gerçekleştiği kentsel alanlarda yağış suları kaplanmış yüzeylerden hızlıca uzaklaşmaktadır. Bitki örtüsü büyük ölçüde insanlarca belirlenmiş türlerden ibaret olan kentlerde canlı yaşamı sözü edilen bitkiler yanında insanlar, kedi, köpek, güvercin, serçe, fare ve böceklerden vb. oluşmaktadır. Çok sayıda hayvanın mezbahalarda kesilmeyi beklediği kentler hayvanat bahçesi gibi antropojenik alanlara da ev sahipliği yapmaktadır. Bu haliyle kentler on birinci biyom unvanıyla hızla yeryüzüne yayılmaktadır. Kentsel ekosistemler bütünüyle dışarıdaki başka ekosistemlere bağımlı olup girdi ve çıktıların yolu engellendiği takdirde veya kentler herhangi bir nedenle kuşatıldığında kısa zamanda istikrarsızlığa sürüklenecektir (Tümertekin ve Özgüç, 2011).

Başka ekosistemlerle bağlantılı olan kentsel alanlarda, yüksek nüfus yoğunluğu görülür. Bu durum doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırır. Ayrıca kentsel alanların çok büyük miktarlarda elektrik, su, gıda ve ham maddeye ihtiyaç duyması kaynak-

* Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, gulersoy74@gmail.com, Orcid: 0000-0003-0338-1366.